دەقی ئەدەبی لە نیگاری کاریکاتێریدا – بەشی (1) - هەندرێن خۆشناو

کاریکاتێر وەك ئەوەی ناسراوە نیگارێکی شێوەکاری رەخنەگری گاڵتەجاڕە، بە مانایەکی دیکە جۆرێکە لە جۆرەکانی هونەر پشت بە هێڵ و رەنگ و سێبەر دەبەستێت بۆ بونیاتنانی پەیکەربەندی خۆی و دەربڕی بیرۆکەیەکی گاڵتەجاڕە، زۆرێك لە نیگارە کاریکاتێرییەکان توانجی ئەدەبی و هەندێك جار دەقی درێژیش بەکاردێنن، ئەمەش دیاردەیەکی نوێ نیە، بەڵکو لە قۆناغە سەرەتاییە مێژووییەکانی هونەری کاریکاتێرەوە بوونی هەیە، لە کاری هونەرمەندە دیارەکانی وەك دۆمیێ و جۆرج ودوارد و ئەوانی تریش بوونیان هەبووە، هەروەها دیاردەیەکی باوە لەنێو کارەکانی هونەرمەندە کاریکاتێریستەکانی سەردەمی نوێشدا، لەوانەش کاریکاتێریستە عەرەبەکان وەکو ناجی ئەلعەلی، کە لە کارەکانیدا بە شێوەیەکی زۆر پشتی بە دەقە ئەدەبیەکانەوە دەبەست.

ئەم دیاردەیە لای هەندێك لە بایەخدەران بە هونەری کاریکاتێر و بەتایبەتی لای هەندێك لە کاریکاتێریستەکان جۆرێك لە ناڕەحەتی و ناقایلبوونی وروژاندووە، بۆ نمونە کاریکاتێریستی سوریایی عەلی فەرزات، کە لە چەند چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەوانی جیاوازەوە ناقایلبوونی خۆی بەم دیاردەیە دەربڕیوە، بە جۆرێك لە گۆچانی داناوە کە کاریکاتێریست پشتی پێدەبەستێت بۆ گەیاندنی پەیامەکەی بۆ جەماوەر، جیا لە کەلوپەلە شێوەکارییە دەربڕەکانی تر، کانگای ئەو ناقایلبوونەش ئەو گرفتەیە لە پێناسەی هونەری کاریکاتێردا، کە ناڕازیبووان بە توانج و دەقی ئەدەبی، لەو واقیعەی کە هونەری کاریکاتێر هونەرێکی شێوەکارییە، و نابێت پشت بە کەلوپەلی نا شێوەکاریانە ببەستێت بۆ گەیاندنی ناوەڕۆکەکەی بۆ خەڵکی، لەلایەکی ترەوە زۆرینە لاریان نیە لە بەرکارهێنانی دەقی ئەدەبی، پشت بە پێناسە دووانەکەی هونەری کاریکاتێرەوە دەبەستن، کە کاریکاتێر هونەرێکی شێوەکاری و ڕۆژنامەوانیشە، بۆیە وەکو هونەرێکی ڕۆژنامەوانی بۆی هەیە کەلوپەلی نا شێوەکاریش بەکاربهێنێت بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی، کاریکاتێر نیگارێکی جێبەجێکراو نیە بۆ گەیشتن بە ئامانجە ئیستاتیکیەکان بە تەنیا، لایەنە ئیستاتیکیەکە تاکە ئامانجی سەرەکی کاریکاتێر نیە، بەڵکو چەندین ئامانجی تری

هەیە، لەوانە سیاسی و فێرکاری و رەخنەیی و هی تر، بۆ گەیشتن پێیانەوە ئاسایيە بەکارهێنانی ئەوەی شیاو و گونجاوە بۆ ئەو مەبەستانە.

بەم شێوەیەش دەردەکەوێت کە کانگای جیاوازییەکە لە پێناسە و ئینتیمای هونەری کاریکاتێرە، بۆ دیاریکردنی هەڵوێستێك سەبارەت بەم دیاردەیە، پێویست بە گەڕانە بەدوای پێناسەی کاریکاتێرەوە، هەموو پێناسەکانی هونەری کاریکاتێر لە ئینسکلۆپیدیا و فەرهەنگەکاندا جەخت لەوە دەکەنەوە، کە کاریکاتێر هونەرێکی شێوەکارییە، زێدەڕۆیی و گەورەکردن بەکاردێنێت بۆ بەدەستهێنانی دژە کاردانەوەیەکی کۆمیدیایی، بۆیە کاریکاتێر بە پلە یەك هونەرێکی شێوەکارییە، کەسیش لەسەر ئەمە ناکۆك نیە، بەڵام ئایا پێناسەکان بەتەنیا بەسن بۆ بڕیارێکی کۆتا سەبارەت بە ئینتیمای کاریکاتێر؟ بە دڵنیاییەوە نەخێر.

کاریکاتێر بێجگە لەوەی کە هونەرێکی شێوەکارییە، چەندین سیفاتی تری دیکەی هەیە کە وایلێدەکەن پەیوەست نەبێت تەنیا بەم پێناسانە، شوێنی بنەڕەتی بەیەکگەیشتنی هونەری کاریکاتێر بە بینەرانەوە رۆژنامەگەرییە بە هەموو جۆرەکانیەوە، تەنانەت ئەگەر پێشانگاکانیش شوێنێك بن بۆ ئەو بەیەکگەیشتنە، زۆرجاران ئەو نیگارە کاریکاتێرییە نمایشکراوانە پێشتر لە رۆژنامەکاندا بڵاوکراونەتەوە، ئەگەر بڵاویش نەکرابنەوە، لە ڕێی ئەم پێشانگایانەوە رێگای خۆیان دەبیننەوە بۆ بڵاوکردنەوە لە لاپەڕەکانی رۆژنامەیەکدا، ئەگەر سەرژمێریەکیش بکەین بۆ ژمارەی ئەو کاریکاتێرانەی کە نمایشکراون لە پێشانگاکاندا، و ژمارەی ئەوانەی لە رۆژنامەکاندا بڵاوکراونەتەوە، دەبینین کەوا ژمارەیان لە رۆژنامەکاندا بە پلەیەکی زۆر زیاترە لەوانەی پێشانگاکان، زۆرجاریش ئەو پێشانگایانە پێکدێن لە گوێبژێرێك لە نیگارەکانی هونەرمەندانی کاریکاتێر، و جێگای هەموو بەرهەمەکانیان نابێتەوە، بەم شێوەیەش هیچ بوارێك نامێنێتەوە بۆ پرسیارکردن لە ئینتیمای کاریکاتێر بۆ رۆژنامەگەریی، هەروەك ئینتیمای بۆ هونەری شێوەکاریشەوە، دەتوانین دڵنیابین لەوەی کە کاریکاتێر پێناسەیەکی دووانەی هەیە ئەویش شێوەکاری و رۆژنامەگەرییە، و دژ بەیەکیش نین.

رۆژنامەگەری خۆی لە خۆیدا مەیدانێکە بۆ چالاکی زۆرێك لە هونەرەکان، لە نێویشیاندا زۆرێك لە هونەرە شێوەکارییەکان وەکو پۆستەر و وێنە و کاریکاتێر و جۆرەکانی تر، دەتوانین بڵێین کە رۆژنامەگەریی لە چالاکیەکانیدا پشت بە دوو جەمسەر دەبەستێت،

ئەوانیش ئامرازی دەربڕینی شێوەکاری و ئامرازی دەربڕینی ئەدەبین، لێرە ئەوەیان سەردەکەوێت و لەولاش ئەوەکەی تر. ئەگەر ئامرازە ئەدەبیەکە بنەڕەتی بێت لە رۆژنامەگەریدا لەوەتەی پەیدابوونیەوە، ئامرازە شێوەکاریەکە لە هەندێك رۆژنامەدا لە سەردەمی ئێستاماندا سەرکەوتووە بەسەر ئامرازە ئەدەبیەکەدا، بۆ نمونە رۆژنامەگەری منداڵان، ئامرازی شێوەکاریی زاڵە بەسەر ئامرازی ئەدەبیدا، بۆیە هەروەك باسمان کرد ئینتیمای کاریکاتێر بۆ رۆژنامەگەریی بەریەکناکەوێت لەگەڵ ئینتیمای بۆ هونەری شێوەکاری، دەتوانرێت ناوی بنرێت بە (هونەری شێوەکاری رۆژنامەگەری).